GEERT WILDERS

MEINDERT
FENNEMA
EN GEERTEN WALING

GEERT WILDERS
DE WREKER

2024 Prometheus Amsterdam

Geert Wilders. De wreker is een uitgebreide herziening van *Geert Wilders. Tovenaarsleerling* (2010, herziene editie 2016).

© 2024 erven Meindert Fennema en Geerten Waling
Omslagontwerp Prometheus
Foto omslag Lumen Photo
Lithografie afbeeldingen BFC, Bert van der Horst, Amersfoort
Zetwerk Mat-Zet bv, Huizen
www.uitgeverijprometheus.nl
ISBN 978 90 446 5619 0

Inhoud

Verantwoording 7

1 Wilders ontmoet Bolkestein 9
2 Wilders helpt Jozias van Aartsen in het zadel 43
3 Los van de VVD 89
4 Alleen met de PVV 120
5 Onrust 152
6 Wilders in het buitenland 181
7 Van succes naar succes 197
8 Wilders gedoogt. Met tegenzin 232
9 Bosma versus Wilders 257
10 Ruzie met de rechters 275
11 Van paria tot premierskandidaat 291

Noten 331
Woord van dank 355
Register 357

Verantwoording

> Ik heb in dit boek geprobeerd mij in de positie van Geert Wilders te verplaatsen, hoe moeilijk dat soms ook was. Vanuit dat perspectief kwam voor mij de Haagse politiek van de afgelopen tien jaar in een heel ander licht te staan en kregen ook gebeurtenissen in binnen- en buitenland een nieuwe betekenis. Ik heb de verleiding om vanuit mijn eigen politieke visie commentaar te geven zoveel mogelijk weerstaan. Slechts een enkele maal heb ik mijn eigen opvatting gegeven.
> Een poging tot begrijpen hoeft niet altijd tot begrip te leiden. Maar de biograaf van een politicus die zó zwaar heeft geleden onder doodsbedreigingen van radicale moslims, ontkomt niet aan een gevoel van sympathie met het slachtoffer. Ik heb tijdens het schrijven van dit boek bijna dagelijks met Wilders verkeerd en hoewel ik hem nooit ontmoet heb of gesproken, heb ik vaak het gevoel gehad dat ik zijn gedachten kon raden. Een afgewogen oordeel over het optreden van Wilders lijkt mij vooralsnog onmogelijk. Ik laat dat oordeel daarom graag aan de lezer.

Met de voorgaande twee alinea's opende Meindert Fennema zijn boek *Geert Wilders. Tovenaarsleerling*. Dat deed hij in de originele uitgave (2010) en ook in de geactualiseerde versie (2016). Fennema overleed op 12 juni 2023 in Amsterdam, 77 jaar oud. Hij laat naast zijn dierbaren ook een flink oeuvre met boeken, wetenschappelijke artikelen, opiniestukken en zelfs twee romans na. Zijn teksten voelen bij herlezing actueler dan ooit. Veel van zijn onderzoek als politicoloog aan de Universiteit van Amsterdam ging over racisme in de politiek en de samenleving, maar ook over elitevorming, groepsdenken en sociale en politieke netwerken.

Fennema's fascinatie met etniciteit, groepen en klassen komt overal in zijn werk terug. Het boek dat voor u ligt is daarop geen uitzondering, al spelen de thema's klasse en elite een bescheiden rol in deze ongeautoriseerde biografie van Geert Wilders. Fennema was vooral gefascineerd door de PVV-leider vanwege diens politieke loopbaan, als de voormalige leerling van Fennema's goede vriend en voormalig VVD-leider Frits Bolkestein. Overigens zag Fennema geen reden om de cryptische titel – *Tovenaarsleerling* – in het boek toe te lichten.

De regionale identiteit van Wilders als Limburger komt ook uitvoerig aan de orde in de beschrijving van Fennema, zelf een trotse Fries buiten Friesland. Maar over de onderwerpen klasse, klassenstrijd en emancipatie van de onderklasse houdt de oud-communist Fennema zich in dit boek verrassend op de vlakte. Juist in het licht van de ongekende overwinning van Geert Wilders op 22 november 2023 – 2.450.855 kiezers (23,5 procent) stemden de PVV naar een historisch aantal van 37 zetels in de Tweede Kamer – dringt zich meer dan ooit het beeld op van een door Wilders aangevoerde volksopstand tegen de gevestigde orde.

Uitgeverij Prometheus had de wens om dit boek te actualiseren met een nieuw slothoofdstuk over de jaren 2016-2023, de aanloop dus naar wat (voorlopig) Wilders' finest hour genoemd kan worden. Ik ben uitgever Mai Spijkers, hoofdredacteur Job Lisman en de vrouw van Meindert, Caroline van Dullemen, dankbaar voor het eervolle verzoek en voor het vertrouwen dat zij in mij hebben gesteld om dit hoofdstuk te schrijven. Een dankwoord aan anderen is aan het eind van dit boek opgenomen. Tot besluit neem ik de woorden over waarmee mijn goede vriend Meindert in de eerdere versies van dit boek ook zijn verantwoording afsloot: 'Helaas kan ik Geert Wilders niet bedanken. Hij heeft op mijn brief, e-mail en sms nooit gereageerd.'

Geerten Waling
Amsterdam, december 2023

1

Wilders ontmoet Bolkestein

De sollicitatieprocedure bij de VVD-fractie was eigenlijk vrij simpel verlopen. Zijn brief was goed genoeg bevonden om hem uit te nodigen voor een gesprek.

Met verbijstering keek Geert Wilders naar de man tegenover hem. Robin Linschoten leek net zo oud als hijzelf, maar was zeven jaar ouder. Linschoten was al acht jaar Kamerlid en voerde succesvol oppositie tegen het kabinet-Lubbers III. Zijn andere gesprekspartner was Hans Dijkstal. Ook al acht jaar lid van de Tweede Kamerfractie, gepokt en gemazeld in gemeentelijke en landelijke politiek.

Geert Wilders wist dat hij vlak bij zijn doel was. Zijn sollicitatiebrief had hem aan tafel gebracht met deze twee kopstukken. Hij kreeg van Dijkstal te horen dat er, als dit gesprek goed zou verlopen, een tweede gesprek zou volgen. En als ook hierna het licht op groen zou staan, wachtte hem de laatste horde: een gesprek met de politiek leider van de VVD, Frits Bolkestein.

Het gesprek ging vooral over zijn vooropleiding (Wilders had met zijn havodiploma bij de Open Universiteit een aantal certificaten gehaald op het terrein van het bestuursrecht) – en over zijn functie bij de Sociale Verzekeringsraad, waar hij sinds 1986 werkzaam was als wettechnisch medewerker. De Verzekeringsraad was een zelfstandig bestuursorgaan dat toezicht hield op de uitvoering van de sociale zekerheid: bedrijfsverenigingen, het GAK en vele andere organisaties die met de uitvoering van sociale wetgeving belast waren.

Wilders stond ambivalent tegenover zijn werkgever. Hij vond het bizar dat de Sociale Verzekeringsraad samengesteld was uit vertegenwoordigers van werkgevers- en werknemersorganisaties, maar dat de meeste organisaties waarop zij toezicht moesten houden, eveneens

geleid werden door werkgevers- en werknemersorganisaties. Zij moesten dus toezicht houden op zichzelf. Daar kwam natuurlijk niet veel van terecht, behalve als werknemers en werkgeversorganisaties onderling ruzie kregen. Het hele systeem was erop gericht dat te voorkomen. Wilders had hierover een uitgesproken mening. Hij vertelde Dijkstal en Linschoten dat hij gezien had hoe sociale partners elkaar de hand boven het hoofd hielden. Van kritisch toezicht was geen sprake.[1]

Zijn opmerkingen leken bij Linschoten in goede aarde te vallen. Hij wilde weten wat voor bewijzen Wilders had voor zijn negatieve oordeel over de Verzekeringsraad. Wilders gaf als voorbeeld de toepassing van de WAO in de bankwereld, waardoor mensen ziek werden verklaard die in wezen niet ziek waren, maar boventallig. De toezichthouder die dat constateerde, werd uitgenodigd zijn bevindingen op papier te zetten, maar het bestuur legde uiteindelijk toch geen sancties op uit angst voor negatieve publiciteit.[2] Wilders kende de handjeklapcultuur doordat hij de wetteksten langs deze lijnen moest interpreteren en soms ook moest ontwerpen. Want dat was een ander bizar element aan die Sociale Verzekeringsraad: die was niet alleen als zelfstandig bestuursorgaan met de uitvoering van beleid belast, maar fungeerde tegelijk als adviesorgaan van het ministerie van Sociale Zaken.

Geert Wilders verliet de kamer van Dijkstal met een goed gevoel: hij had, meende hij, indruk gemaakt. En inderdaad: niet veel later – het was in augustus van het jaar 1990 – werd hij opgeroepen voor een tweede gesprek, waarin hij nog eens aan de tand gevoeld werd over zijn kennis van het socialezekerheidsstelsel. Linschoten was op zoek naar iemand die veel technische expertise in huis had en daarvoor was hij bij Wilders aan het goede adres.

Hij vroeg hem ook naar zijn kennis en opvattingen over andere beleidsterreinen. Wilders vertelde dat hij in Israël gewoond had en graag reizen maakt naar de Arabische landen, die hij typeerde als 'fascinerend en bedreigend'. Wilders kon zich helemaal vinden in de standpunten van de VVD-fractie zoals die door Frans Weisglas werden verwoord. Nederland moest pal achter Israël staan, vond Wilders.

Aan het eind van het gesprek had Dijkstal het woord genomen en hem iets verteld over de arbeidsvoorwaarden. Hij zou beleidsmedewerker worden op het terrein van het socialezekerheidsstelsel. De VVD wilde zich daar als oppositiepartij op profileren.

Veel zou hij niet gaan verdienen, minder dan bij zijn vorige werkgever – hij moest onderaan beginnen. Bovendien was zijn dienstverband

niet zo vast als bij de Verzekeringsraad. Zijn baan was mede afhankelijk van het electorale succes van de VVD, die net een aantal ongelukkige leiderswisselingen achter de rug had. Eerst was – in mei 1986, na een dramatische nederlaag bij de Tweede Kamerverkiezingen – Ed Nijpels door Bolkestein gewipt.[3] Maar zijn opvolger, Joris Voorhoeve, had het als fractievoorzitter ook niet best gedaan. In het voorjaar van 1990 stond de VVD in de peilingen op zestien zetels. Voorhoeve besloot, onder druk van partijvoorzitter Leendert Ginjaar, op te stappen. Dat maakte hij bekend op Koninginnedag, toen de fractie bijeengekomen was in het Speulderbos bij Garderen. Daar was Frits Bolkestein als fractievoorzitter aangewezen, maar dat besluit moest eerst nog in mei worden bevestigd door het VVD-congres, dat in Zwolle zou worden gehouden. De afdeling Roermond had de toon gezet door een motie van wantrouwen aan te nemen, gericht tegen de partijvoorzitter. Op de tumultueuze avondbijeenkomst in Zwolle werd zware kritiek geuit op het hoofdbestuur. Een emotionele interventie van oud-partijleider Wiegel die 'rancune' en een 'verziekte sfeer' constateerde, had geen enkel effect. Een motie waarin Ginjaar werd gevraagd in het najaar van 1990 op te stappen, werd op het allerlaatste moment ingetrokken.[4]

Op dat congres had Frits Bolkestein zijn politiek leiderschap getoond door in zijn acceptatietoespraak nauwelijks in te gaan op de partijstrijd binnen de VVD. Het enige wat hij daarover tegen de congresgangers zei, was: 'Vandaag mag u nog zeggen wat u op uw hart heeft, maar morgen is het uit.' Hij sprak over de historische betekenis van de *Wende* die zich in 1989 had voltrokken. 'Vijftig jaar geleden gingen de lichten uit in Europa. Nu gaan de lichten aan in Oost-Europa. Wij leven in een fantastische tijd. Wie had dit kunnen denken? Havel, drager van de Erasmusprijs, van dissident tot president.'[5] Er was heibel in de VVD, maar dit waren woorden van een staatsman.

De nadruk die Bolkestein legde op de val van het communisme, viel bij Wilders in vruchtbare aarde. Hij had een jaar eerder de liefde van zijn leven ontmoet, de jonge Hongaarse Krisztina Márfai, die op de Hongaarse ambassade werkte als cultureel attaché. Wat het communisme betrof, was zij ervaringsdeskundige, en hij was daardoor meer geïnteresseerd geraakt in de Hongaarse politiek en in Oost-Europa.

Aan het eind van de sollicitatieprocedure zou Wilders door Bolkestein worden ontvangen. De aanstelling was eigenlijk al in kannen en kruiken, maar Bolkestein had als nieuwe fractievoorzitter besloten dat hij eerst zelf wilde spreken met iedereen die als assistent of medewerker

van de VVD-fractie werd aangenomen. Het gesprek duurde vijftien minuten. 'Wat deed u precies bij de Sociale Verzekeringsraad?' vroeg Bolkestein hem. 'Ik was wetstechnisch medewerker,' antwoordde Wilders. 'Ik heb gewerkt aan formulering van de wetgeving op het terrein van sociale zekerheid. Soms moest ik ook adviseren. Maar de speelruimte was heel beperkt, want alles moest de goedkeuring van werkgevers en werknemers hebben. Daardoor ontbrak het aan dynamiek in de besluitvorming.' Bolkestein vroeg: 'Wat moeten we doen met die corporatieve organen?' Wilders: 'Afschaffen of zodanig hervormen dat er sprake is van werkelijk onafhankelijke besluitvorming. Elke poging tot hervorming van het zekerheidsstelsel loopt stuk op het gekonkel van werkgevers- en werknemersorganisaties, waardoor het algemeen belang uit het zicht verdwijnt.'

'Wat moeten we doen aan de uit de hand gelopen WAO-uitkeringen?' vroeg Bolkestein. Wilders antwoordde: 'Ik zou psychische aandoeningen als grondslag voor een WAO-uitkering schrappen. Alleen lichamelijke gebreken zouden reden mogen zijn om werknemers af te keuren.'

'Heeft u buiten de sociale zekerheid belangstelling voor politiek?' vroeg Bolkestein. Wilders: 'Ik ben vooral geïnteresseerd in buitenlandse politiek, met name het Midden-Oosten en Oost-Europa.'

'Wat boeit u in het Midden-Oosten?' vervolgde Bolkestein. 'Ik heb een jaar in Israël gewoond en heb toen ook andere landen in het Midden-Oosten bezocht,' zei Wilders. 'De haat in Egypte tegen de joodse staat is zeer verontrustend; het Syrische regime is gevaarlijk, zowel voor Israël als voor het Westen. De Ba'ath-partij heeft een agressieve totalitaire ideologie.'

Bolkestein vroeg hem waar zijn belangstelling voor Oost-Europa vandaan kwam. 'Ik heb een Hongaarse verloofde,' antwoordde Wilders. 'Ze werkt op de Hongaarse ambassade.' Ook dat viel bij Frits Bolkestein in goede aarde. Zijn eerste vrouw was van Schotse origine; Hans Hoogervorst, die al zijn speeches voorbereidde, was verloofd met een Mexicaanse schilderes. Bolkestein vond het een verrijking als een huwelijk bestond uit twee mensen met een verschillende achtergrond. Bij zijn voormalige werkgever Shell was hij gewend geraakt zich bij de aanstelling van nieuw personeel steeds af te vragen: *What makes him tick?* Want hoewel Bolkestein er niet van hield om met medewerkers over privézaken te spreken, was hij zich zeer bewust van het feit dat persoonlijke motivatie de sleutel was tot succes. Een relatie met een Hongaarse diplomate sprak in zijn voordeel. Bolkestein had

zelf ook belangstelling voor Hongarije – hij zag het land als een bruggenhoofd in de relatie tussen West- en Oost-Europa.

Deze lange Limburger leek uit het goede hout gesneden. Hij zei geen woord te veel en maakte er bovendien geen geheim van dat hij ook in de VVD aan de rechterkant stond. Dat soort mensen had hij nodig. Bolkestein stond op, om aan te geven dat het gesprek ten einde liep. Hij leidde Wilders naar de deur van zijn kamer. Wilders keek door het raam naar de McDonald's aan het Spui. Bolkestein gaf hem een hand. 'Ik wens u veel succes.'

Er was iets in beide mannen waardoor zij aan elkaar gewaagd leken. Allebei waren ze 1 meter 90; allebei hadden ze een Indische grootmoeder. Maar wat hen vooral bond, was een 'sense of urgency': ze hadden een missie, al wisten ze nog niet precies waar die hen zou voeren. De missie was vooralsnog negatief geformuleerd: zij wilden een dam opwerpen tegen de 'weg met ons-mentaliteit' die Nederland sinds de jaren zeventig in zijn greep hield. Zij hadden een hekel aan linkse intellectuelen die in hun zelfhaat overliepen van begrip voor alles wat zich als een antiwesterse ideologie aandiende, of die nu van communistische of pan-Arabische snit was. Zij wilden beiden het misbruik van de sociale voorzieningen krachtiger aanpakken. Die waren, met gedoogsteun van werkgevers- en werknemersorganisaties, onderhevig aan misbruik op grote schaal. De corporatieve structuren waarin de sociale voorzieningen waren ingebed moesten daarom worden opgeruimd. Zij hadden allebei een hekel aan smalltalk; ze meden recepties, maar hadden een fijne neus voor publiciteit. Aan zijn nieuwe fractiemedewerker, aangenomen vanwege diens kennis van de sociale wetgeving, zou Bolkestein een ideologische medestander van formaat hebben.

Beleidsmedewerker van Linschoten

Geert Wilders zou zich, als medewerker van Robin Linschoten, in de eerste jaren bij de VVD-fractie bijna uitsluitend met sociale zekerheid bezighouden. Tot Bolkesteins inner circle van tekstschrijvers als Hans van Baalen, Clemens Cornielje, Hans Hoogervorst, Arno Visser en later Ernst van Splunter werd hij niet toegelaten. Dat waren, net als Bolkestein, intellectuelen, vaak met meer dan één studie achter de rug. In dat gezelschap viel Wilders niet onmiddellijk op.[6] En toch: in twee

van de drie boeken die Bolkestein tussen 1990 en 1997 publiceerde, wordt Geert Wilders in het voorwoord bedankt voor zijn bijdragen. Niettemin bleef Wilders, ondanks zijn opvallende haardos – die hij tot verbazing van Bolkestein blondeerde – voorlopig een dark horse in de VVD-fractieburelen. Alleen Erica Terpstra viel meteen als een blok voor de blonde god uit Venlo. Zij vond hem de mooiste man van het Binnenhof.[7]

Wilders kreeg een kamer toegewezen die hij moest delen met een oudere fractiemedewerker, Hans Hoogervorst, en een stagiair van de afdeling voorlichting, Robert van Lawick van Pabst. Beiden trokken veel met Bolkestein op. Hoogervorst, die in Amsterdam geschiedenis had gestudeerd en in Amerika economie, was Bolkesteins eerste speechwriter. Hij werd als briljant beschouwd en was een meester in het verzinnen van oneliners. Robert van Lawick studeerde bedrijfskunde in Groningen en zou spoedig Bolkesteins persoonlijk assistent worden en tevens zijn chauffeur. Van Lawick was een bedeesde jongeman met uitstekende omgangsvormen. Hans Hoogervorst was de ongekroonde koning van deze assistentenkamer. Hij was geestig en had een scherpe tong. Wilders kon het algauw heel goed met Hoogervorst vinden. Hij bewonderde zijn scherpe geest en zijn cynische openhartigheid. Niettemin zou hij, toen de VVD-fractie naar het net verbouwde Hotel Central moest verhuizen, kiezen voor een kamer alleen, zonder ramen, die volgens zijn vrienden op een bezemkast leek. Die kamer had als voordeel dat je er, juist omdat er geen ramen waren, volkomen ongestoord kon werken. Bovendien was hij recht tegenover die van de fractievoorzitter gelegen.[8]

Wilders was onafgebroken in touw, en dat werd door Linschoten op waarde geschat. De samenwerking was uitstekend.[9] Wilders was zakelijk ingesteld, maar ook zeer behulpzaam, en hij had zijn stukken altijd op tijd klaar. Zijn collega's konden op hem rekenen. 'Laat mij dat maar doen,' zei hij vaak, 'dat is heel ingewikkelde materie, daar zit ik toevallig goed in.'[10]

Ook de samenwerking met Bolkestein verliep goed; het onderzoekswerk voor het artikel dat deze op 26 oktober 1991 in *Het Financieele Dagblad* publiceerde, was door Wilders gedaan. 'Het corporatisme,' schreef Bolkestein, 'is terug te voeren tot de tijd waarin de gilden een wezenlijke rol vervulden. Maar ook toen was onmiskenbaar dat het groepsbelang zich moeilijk met het algemeen belang verdroeg.' Nadat hij de liberale voorman P.J. Oud geciteerd had, richtte Bolkestein zijn pijlen op prof. H.J. van Zuthem, rector van de kaderschool van

het CNV. De grenzen van het 'gezonde corporatisme' dat Van Zuthem voorstond, waren ruimschoots overschreden. 'De arbeidsongeschiktheidsproblematiek laat dit zien. Het veel te hoge aantal arbeidsongeschikten in ons land is mede het gevolg van het misbruik van de WAO door de sociale partners. (...) Werkgevers en werknemers hebben dit misbruik ook volmondig toegegeven. Voorzitter Michielse van de vakbond Unie-BHLP zei in september 1991: "Natuurlijk hebben wij jarenlang mensen in de WAO gestopt. En zolang er geen betere regeling is voor oudere werklozen, ga ik daarmee door."'

De oplossing die Bolkestein voorstelde, was even eenvoudig als radicaal: gooi werknemers en werkgevers uit de SER. 'Het zou beter zijn als de SER slechts uit onafhankelijke kroonleden zou bestaan, die op basis van deskundigheid door de Kroon worden benoemd. (...) Het zou vervolgens niet onlogisch zijn de SER met de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) te fuseren. (...) De verplichting van het kabinet op grond van artikel 41 tweede lid van de Wet op de bedrijfsorganisatie advies te vragen aan de SER (...) kan strijden met een slagvaardige overheid.'[11] Hier sprak Geert Wilders luid en duidelijk. En de reacties lieten niet lang op zich wachten.

In hetzelfde artikel lanceerde Frits Bolkestein ook een aanval op de Sociale Verzekeringsraad. 'De uitvoeringsorganen sociale zekerheid, de bedrijfsverenigingen en de Gemeenschappelijke Medische Dienst worden bestuurd door de sociale partners. De Sociale Verzekeringsraad (SVR) heeft de taak hier toezicht te houden. Hoe zinvol is dit, nu de SVR in meerderheid bestaat uit diezelfde sociale partners die moeten worden gecontroleerd? Bovendien is de SVR een zelfstandig bestuursorgaan, zodat de democratische controle hierop slechts indirect van aard kan zijn.' Bolkestein vervolgde: 'Het zou beter zijn het toezicht op de uitvoeringsorganisatie van de sociale zekerheid bij de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid te leggen.'

Het stuk eindigde met een frontale aanval op de CDA-beginselen: 'De soevereiniteit in eigen kring gaat uit van een nevenschikking van de overheid en andere organen en legitimeert overheidsingrijpen slechts als het gaat om rechtshandhaving en de bescherming van zwakkeren of bij plichtsverzaking. Zij veronderstelt voorts dat werkgevers- en werknemersorganisaties hun bevoegdheid niet aan de overheid maar aan zichzelf ontlenen.'

Er waren in het begin van de jaren negentig intellectuelen die zich op dezelfde wijze uitlieten over het corporatistische bestuur van de so-

ciale voorzieningen. Naast Bomhoff, die dat deed in zijn wekelijkse column in NRC *Handelsblad*, was ook Pim Fortuyn een tegenstander van het corporatistische bestuur van de uitvoeringsorganen van de sociale zekerheid. Fortuyn verwoordde die kritiek op aansprekende wijze in een boek uit 1993, *Aan het volk van Nederland*[12]. De titel was ontleend aan een beroemd pamflet uit 1781 van de democratische patriot Joan Derk van der Capellen tot den Pol, die zijn pijlen richtte op de Oranjes en de Amsterdamse regenten. De kritiek op de regentenmentaliteit van de bestuurders was niet nieuw. Die was bijna tweehonderd jaar later opnieuw geformuleerd door de provo's en D66. In de jaren negentig kwam de kritiek op de regentenmentaliteit niet meer van links, maar juist van rechts.

De aanval op de islam

In Bolkesteins roemruchte artikel dat op 12 september 1991 gepubliceerd werd in *de Volkskrant*[13], schreef de VVD-leider de gebrekkige integratie van minderheden in Nederland toe aan het heersende cultuurrelativisme van de politieke elite in Nederland. Maar opvallender nog in dat artikel was de aanval die Bolkestein lanceerde op de islamitische cultuur. Hij verwees daarbij niet in de eerste plaats naar de moslims in Nederland, maar naar de Rushdie-affaire en naar de islamitische regimes in Saudi-Arabië, Pakistan, Soedan en de emiraten aan de Perzische Golf. 'Homoseksuelen in de Gazastrook worden vervolgd,' schreef Bolkestein. 'Salman Rushdie blijft ook na zijn terugkeer tot de islam ter dood veroordeeld. In het Engelse Bradford hebben ongeveer duizend moslims *De duivelsverzen* in januari 1989 "officieel" verbrand. De Italiaanse vertaler van het boek is neergestoken. De Japanse vertaler is vermoord.'

De Nederlandse moslimorganisaties bleven niet buiten schot: 'Op 5 oktober 1990 zei een godsdienstige leider in een radioprogramma van de (gesubsidieerde) Turkse Omroep Stichting te Amsterdam: "Degene die zich verzet tegen de islam, de orde van de islam of tegen Allah en zijn profeet moeten jullie vermoorden, ophangen of slachten (...) of verbannen, zoals het in de sharia staat."'[14] Bolkestein was ervan overtuigd geraakt dat een deel van de moslims in Nederland gevoelig was voor de radicale islam van de salafisten. Hij had het stuk aan Wilders laten lezen omdat deze – net als hijzelf – enige ervaring had in het Midden-Oosten en de ontwikkelingen daar met grote zorg gadesloeg. Wilders deelde zijn vrees voor radicalisering van de Nederlandse mos-